

Poštovani poštovaoci kulturnog nasljeđa Kotora, Boke i Crne Gore,

Veliko mi je zadovoljstvo što večeras govorimo o jednom značajnom projektu, koji smo uz dosta truda zajedničkim snagama i za relativno kratko vrijeme realizovali u publikaciji koja je pred vama. Mi koji smo pokrenuli i implementirali ovaj projekat imali smo na umu da podignemo svijest kod naučne i stručne javnosti, ali i one laičke, o nematerijalnom nasljeđu koje se stoljećima stvaralo i održalo na našem prostoru. A cilj nam je bio da svi zajedno i u budućnosti dajemo doprinos održivosti ovog nasljeđa, i to prvenstveno kroz njegovu valjanu valorizaciju, koja svoje utemeljenje ima u činjenicama i dokazima, a ne u subjektivnim i improvizovanim interpretacijama.

Podsjetiti ću na izvršioce ovog veoma zahtjevnog arhivističkog rada, koji su ujedno i priređivači ovog izdanja. Dakle, to su četvoro arhivista iz Istorijskog arhiva Kotor i dvojica kustosa iz Pomorskog muzeja: arhivisti Katelan Joško, Mršulja Jelena, Ugrinić Tina i ja, Pejović Snežana, i kustosi Dabinović Slavko i Mlinarević Ilija a urednik i koordinator projekta je admiral Antun Sbutega.

Prema projektnom zadatku i prethodno razrađenoj metodologiji krenuli smo od konsultacije sekundarnih izvora, prikupljajući sve podatke i informacije koje su do danas objavljene u domaćoj i stranoj literaturi, a tiču se direktno ili indirektno Bokeljske mornarice. U fokusu našeg interesovanja primarno su bili radovi posvećeni isključivo Mornarici u svim njenim razvojnim fazama, potom istoriografski radovi raznih autora koji su se bavili pomorstvom u širem smislu riječi i pomorskom trgovinom, zatim radovi koji su tematski vezani za religijske običaje i obrede, posebno za kultove svetaca, Sv. Tripuna i Sv. Nikole. S obizrom na povezanost Mornarice sa nastankom i širenjem kulta Sv. Tripuna, integralno smo, po prvi put, objavili rukopisnu knjižicu „Legenda o sv. Tripunu Mučeniku“ koja se čuva u Biskupskom arhivu Kotor.

Na isti način smo pristupili i istraživanju i odabiru arhivskih dokumenata. Za dio važnih arhivskih dokumenata koja se nisu sačuvala u izvornom obliku, koristili smo zbirke dokumenata, koji su zapisali prvi istraživači dokumentarnog nasljeđa Kotora i Boke još tokom 18. stoljeća i kasnije (Ričeputi, Koleti, Kornelijus, Kukuljević-Sakcinski, Rački, i drugi). Koristili smo i zbirku dokumenata koja su nastala u radu Kotorske bratovštine svetog Nikole Mornara, kako se Mornarica nazivala u periodu Mletačke uprave u Boki. Njen tvorac je admiral Anton Rosi koji je sakupio najznačajnije spise do kojih je mogao doći, i štampao ih je, bilo cjelovito ili fragmentarno, u omanjoj knjižici. Neka od najranijih dokumenata smo preuzimali i iz raznih istoriografsko-literarnih djela, poput „Kraljevstva Slovena“ Mavra Orbina. Uvrstili smo i arheološke zapise, neke od onih koji se smatraju za najstarije izvore o Mornarici prigodom translacije moštiju Sv. Tripuna. Takođe, preuzeli smo neke od publikovanih pravnih dokumenata (uglavnom su to razne odredbe o pomorstvu iz „Statuta grada Kotora“, potom „Statut Bratovštine Sv. Nikole Mornara“, zapisi na marginalijama iz „Lekcionara i Pontifikala Kotorske biskupije“). Na ovakav način smo uspjeli da postignemo kakav-takav kontinuitet u nizanju dokumentovanih dokaza od 9. vijeka, pa sve do 2020. godine, i da premostimo period prije 14. vijeka za koji nemamo sačuvanu arhivsku građu (najraniji sačuvani arhivski izvori se nalaze u Istorijskom arhivu Kotor i datiraju od 14. vijeka).

Ovaj projekat je bio planiran da se realizuje kroz dvije faze. Prva faza je podrazumjevala identifikovanje bibliotečkog i arhivskog materijala, odabir relevantnih zapisa, paleografsku obradu uz prevod, i na kraju izradu kratkih sadržaja svakog dokumenta, tzv. regesta, na našem jeziku. Druga faza je podrazumjevala vrlo zahtjevan posao na lekturi i korekturi čitavog teksta publikacije, uz ostale tehničke poslove vezano za štampu.

Nažalost, rok od godinu dana je bio prekratak da se istraže svi arhivski izvori koji se nalaze u državnim i privatnim institucijama kulturne baštine u Kotoru i Boki. Zato smo se usresredili

na arhivski i bibliotečki materijal koji je pohranjen u Istorijskom arhivu Kotor i u Pomorskom muzeju u Kotoru, iako se u ovoj knjizi mogu naći i neka dokumenta koja su pohranjena u drugim institucijama kulture u Kotoru. Ipak, zbog niza okolnosti nismo mogli da se upuštamo u detaljna istraživanja fondova u ostalim institucijama, posebno zbog toga što se tu radi o djelimično sređenim arhivima sa nedostatkom naučno-informativnih sredstava. Govorim o arhivskoj građi Muzeja grada Persta, Biskupskog arhiva, Arhiva Srpske pravoslavne crkve Kotor. Takođe, nismo se mogli upuštati ni u istraživanje dokumenata u drugom arhivskom odsjeku u Kotoru, gdje je se čuva arhivski materijal nastao nakon Drugog svjetskog rata, a koji bi nesumnjivo kroz komplementarne podatke dopunio arhivsku građu Mornarice iz tog perioda. Napominjemo da Istorijski arhiv Kotor posjeduje zbirku arhivskih dokumenata nastalih djelovanjem Mornarice u poratnom periodu, zahvaljujući pojedinim uglednim članovima koji su brižno rukovali spisima Mornarice i sukcesivno su ih predavali na trajno čuvanje Arhivu.

U ovom izdanju može se naći i po neki dokument iz, na primjer, Zadarskog i Venecijanskog arhiva. U ovim izolovanim slučajevima uglavnom su korištene kopije dokumenata iz raznih arhiva, koje su nam bile dostupne u okviru jedne arhivske zbirke u Istorijskom arhivu Kotor, premda smo se tim tragom obraćali i kolegama u Zadarskom arhivu da pribavimo original spisa. Umetanjem pomenutih dokumenata smo htjeli da upotpunimo određene hronološke praznine u Zborniku, ali i da istovremeno ukažemo da je neophodno da se nastavi istraživanje arhivskog materijala o Bokeljskoj mornarici i van granica Crne Gore.

Da bismo približili arhivske zapise i širokoj publici, potrudili smo se da za svaki dokument napravimo opširnija pojašnjenja (tzv. regesta) na našem jeziku, uz isticanje ključnih stvari iz sadržaja svakog dokumenta. Za svaki dokument smo uradili i dodatna pojašnjenja, bilo da su ona u regestu, bilo kroz napomene ispod teksta (fusnote). Uz to, svaki dokument je praćen i podacima o referentnoj literaturi, odnosno podacima o arhivskim izvorima (lokacija pohrane spisa, naziv primarnog i sekundarnog izvora, uz signaturu svakog dokumenta, i slično), tako da potencijalni čitalac može da upotpuni svoja saznanja ličnim konsultovanjem bilo literature i/ili originala arhivskog dokumenta, i da sam smješta podatke u širi istoriografski i drugi kontekst.

Posebno smo obratili pažnju je da se u Zborniku na jednom mjestu nađu obrađena i prezentovana dokumenta koja do sada nisu bila poznata u nauci i koja se po prvi put predstavljaju javnosti, i to cjelovito. Pored toga, brojna već objavljivana i korištena dokumenta su ponovo iščitana/transkribovana (posebno manuskripti), pa su otklonjene uočene greške nastale u ranijim iščitavanjima. Tako su uporedo sa novootkrivenim spisima detaljno obrađena (revidirana) i dokumenta koja su bila poznata naučnoj javnosti, dakle, bila su već konsultovana i objavljena bilo u cjelosti ili fragmentarno. Zahvaljujući ovome korigovane su neke pogreške u objavljenim tekstovima, kao na primjer kad je riječ o pojedinim admiralima Bokeljske mornarice.

U Zborniku su dokumenta koja su stvarana u širokom vremenskom rasponu, pa smo se opredijeliti za kombinovanu metodologiju koja se primjenjuje kod objavljivanja arhivskih izvora. Jasno je da se ne može primjeniti ista metodologija kada se obrađuje i priprema za objavljivanje neki srednjovjekovni rukopisni dokument ili kad je u pitanju savremeni dokument, koji je na primjer mašinski pisan, u papirnom ili elektronskom formatu. Takođe, kada je riječ o odabiru dokumenata, metodologija se razlikuje kada su u pitanju stariji zapisi koji su po pravilu malobrojni, od odabira dokumenata novijeg datuma, koji su sačuvani u daleko većem broju (uz originale obično postoji i veliki broj multiplikata). Zato su u Zbornik ušla dokumenta iz najstarijeg perioda sa širim kontekstom, kako sam to već napomenula.

Odabir dokumenta nastalih u kasnijem razdoblju, posebno nakon formiranja Bratovštine pomoraca, vršen je po kriterijumu da se prikažu ona dokumenta koja su sadržinom usmjerena na rad bilo Bratovštine, ili kasnije Bokeljske mornarice, kao i na ličnosti i događaje koje su vezane za oba oblika organizacije Mornarice. Dokumenta iz zadnjih decenija su uglavnom ona

koja su nastala iz djelatnosti same Bokeljske mornarice. U obradi savremenih dokumenta, uz razne intervencije u skladu sa načelima za objavljivanje arhivskih izvora, morali smo da vršimo skeniranje dokumenata i njihove prebacivanje u drugi format (tzv. ocerovanje).

U koncipiranju publikacije opredijelili smo se da sva dokumenta treba da slijede hronološki red, kao i da dokumenta treba da budu objavljena u cjelosti (izuzetak su ona koja smo preuzeli iz prepisa, pa smo ih nalazili samo u fragmentu). Sadržajno povezana dokumenta smo grupisali u zajedničke cjeline, uz precizno navođenje hronologije nastanka svakog pojedinačnog akta u cjelini. Takođe, svaki dokument je objavljen na jeziku i pismu kojim je napisan (latinica i ćirilica). Treba napomenuti da su dokumenta u Zborniku na više raznih jezika: latinski, italijanski (uglavno mletački dijelekat), staroslovenski, francuski, njemački, srpsko-hrvatski, kasnije srpski, hrvatski, crnogorski.

Kao posebne cjeline izdvojena su dokumenta nastala u radu podružnica Bokeljske mornarice. Takođe, posebno poglavlje čine i razni tekstovi o Mornarici preuzeti iz dnevnih listova i novina, kao oni i sa sajta Mornarice, potom sa raznih elektronskih portala i slično. Dio tog materijala smo objavili u elektronskom formatu.

Na kraju Pogovora dali smo neophodna pojašnjenja kroz arheografske informacije, radi lakšeg snalaženja pri konsultaciji objavljenih dokumenata.

Ovaj zbornik dokumenata predstavlja pionirski korak u objedinjavanju pisanih dokaza o postojanju i djelatnosti Bokeljske mornarice kroz vjekove. U očekivanju smo da objavljena dokumenta u ovoj publikaciji prvenstveno podstaknu naučni interes za dalje istraživačke procese vezano za Bokeljsku mornaricu i to u pravcu otkrivanja novih dokaza i naučnih istina o ovoj organizaciji. Uz to, bilo bi poželjno da se istraživanje nastavi u ostalim institucijama u Crnoj Gori, ali i u arhivima i bibliotekama u inostranstvu, jer po pravilu se ovakve zbirke dokumenata objavljuju u kontinuitetu kroz višedomna izdanja.

S obzirom na najnoviju vijest vezano za upis Bokeljske mornarice na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva, nadamo se da će ovo naše izdanje doprinijeti povećanju interesovanja kod domaće i međunarodne javnosti za ostalu vrijednu nematerijalnu i materijalnu baštinu sa ovog našeg područja. Ujedno čestitam svim akterima posla na nominaciji Bokeljske mornarice da se dobije ovako prestižno priznanje.

Zahvaljujem na pažnji!

Snežana Pejović